

Egy tantárgyközi feladat: az olvasás

Töprengés és tudósítás a HUNRA 5. konferenciája után

Nagy Attila

Mi változott?

„A pedagógusok olvasáskultúrájával kapcsolatban azt szokás mondogatni, mennyire kívánatos a rendszeres önművelés-olvasás fokozása annak érdekében, hogy fejlődjék a pedagógiai tevékenység színvonala. Talán időszerű lenne a kérdést megfordítva is vizsgálni: milyenné kellene fejleszteni magát a korszerű és valóban hatékony pedagógiai gyakorlatot, amelynek immár elengedhetetlen velejárója, önmagában rejlő legbensőbb követelménye lenne a világgal és a tanítványok fejlődésével lépést tartó állandó önművelés, szakmai és szépirodalom-olvasás is?” – kérdezte két évtizede a jóemlékezetű Tánzos Gábor (Valóság 1973. 2. sz.) egy olvasásszociológiai vizsgálat lehangoló adatait szálaazva. Nos, 1994-re a monolitikus társadalomirányítási gyakorlat eltűnésével, a valódi demokrácia intézményének kiépülésével párhuzamosan a hazai könyvpiac radikálisan átalakult (emelkedő árak, növekvő választék), s a merev, kötelező tantervek érvényüket veszítették. Van már ugyan a legfontosabb pedagógiai célokat és elveket keretbe foglaló NAT (Nemzeti Alaptanterv), de a kerettantervek és a tankönyvek megalkotása permanens feladattá vált. Vagyis a korábbi évtizedek túlszabályozott oktatási rendszerében néhány év alatt hihetetlen mértékű pedagógiai szabadság bontakozott ki. Csak a 8 osztályos általános iskola számára több mint 1000 féle tankönyvből válogathatnak a tanítók és a tanárok. A jó két évtizede szorgalmazott paradigmaváltás – egykönyvűség helyett többkönyvű oktatás – lehetősége és igénye mára nyilvánvalóvá lett. A tágabb társadalmi közeg szinte megrendeli, hogy az iskolában az ellentmondásmentes közlések betanulása helyett az ellentmondó források mérlegelő értékelése váljon jellemzővé, a lecke magolását egyre inkább a kérdések, problémák megoldása, megválaszolása váltsa fel. Változtak-e igazán ilyen irányba iskoláink? Uralkodik-e még a régi rutin, a begyakorolt mondatok, manőverek, feladatok ismétlése vagy az önálló gondolkodás, az egyéni búvárkodás, kutatás, tehát könyv- és könyvtárhasználat jellemzi általános és középiskolai tanulóink többségét? Tagadó válaszuk adatokkal bizonyítható.

A feladat tehát egyértelmű. Mindaz, amit a németek Leseförderung-nak, az angolok reading promotion-nak írnak, mondanak, eltanulandó, kö-

vetendő, még akkor is, ha mi olvasóvá vagy olvasásra nevelést, olvasásfejlesztést, esetleg olvasásra ösztönzést mondunk jobb fordítás hiányában. Évtizedek óta írjuk, mondjuk, hogy az olvasás iránti igény kialakítása, illetve az értő, értelmező olvasás megtanítása a családban szerzett alapokra építve, az általános iskola egészének, 6-8 éven át tartó folyamatos feladata.

Mégis azonnali reflexként kiváltódik a válasz, ha az olvasással kapcsolatos gondok merülnek fel: az 1. osztályban rossz módszereket alkalmaznak, illetve a magyartanár, a könyvtáros a kudarca oka!

A konferencia

Ezeket a közhelyeket kívántuk gyengíteni, el-
lenpéldák felmutatásával tagadni, amikor a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) és az MKE Könyvtárostanárok Szervezetének közös konferenciáját rendeztük meg Székesfehérvárott 1994. március 25-26-án a fenti címmel. Szándékosan nem beszéltünk általában az olvasás gyönyörűségéről, a könyvtárbemutató órák fontosságáról, nem vitattuk a Zsolnai, Lovászné, Tolnainé vagy Winkler Márta nevével jelzett módszerek előnyeit, buktatóit, kivételesen a szépirodalom személyiségre gyakorolt hatásáról sem esett szó. Mindezek helyett példák hosszú sorát mutatta be a konferencia 23 előadója, hogyan is lehet a történelem, a biológia, a fizika, a földrajz, a csillagászat, a matematika és a számítógép használatának megtanítása kapcsán az egyéni feladatok során megkomponálásával az olvasást gyakoroltatni, fejleszteni, az olvasás iránti érdeklődést, a kíváncsiságot felébreszteni és elmélyíteni.

Tókéczki László (ELTE BTK, Bp.) egyetemi tanár „*Beszélgjenek a dokumentumok*” című előadásában az „objektív történetírás” követelményének nehézségeiről, a források szubjektív értelmezésének veszélyeiről, a szemelvényezési gyakorlat közismert buktatóiról (csak az engem igazoló forrásokat használom), illetve a szépirodalmi művek olvasatásának, a történelem tanítását támogató, illusztráló mással nem pótolható szerepéről szolt.

Szegfű László János (JGYTF, Szeged) főiskolai tanár a szakirodalmi források megértésének problémáit világította meg néhány sokat emlegetett (hibásan fordított és/vagy félreérthető) példa

bemutatásával. Mint hangsúlyozta, a szövegek olvasatása során a sorok közötti olvasás képességét is ki kell alakítanunk tanulóink, hallgatóink körében.

Hubert Ildikó (ELTE TF, Bp.) az olvasásra ösztönző átfogó stratégiáját (kutatási feladatokat kapnak a hallgatók) és az apró konkrét ötletek sorát adta közre („*Amit már olvastam*” című gyűjtemény szerkesztése, „*Kedves könyvemet ajánlom*” - 3 havonta bemutatás és ajánlás minden osztályban, szerelmes versek és latin közmondások gyűjtése, a legrosszabb tanulók, ha verseket tanulnak, akkor ezzel érvénytelenítik a korábbi rossz pontokat, az iskolaújság, az önképzőkörök és az iskolai színjátszás jelentősége).

Dombi József (MTA, Szeged) és *Gelniczky György* (Veres Péter Gimnázium, Bp.) kollégák a köznyelv és a számítógép nyelve közötti különbségről, illetve a számítógépes magyartani programok szövegértést fejlesztő hatásáról szoltak.

Tőkés Zsolt székelyudvarhelyi kollégánk (Kós Károly Középiskola, Székelyudvarhely) arról a paradox jelenségről számolt be, melyet a túlságosan magas követelményeket állító, döntően elméleti jellegű, s ráadásul mindig románról magyarra, többnyire gyatrán, nyelvhelyességi hibákkal zsúfoltan fordított tankönyvi szövegek az általa oktatott középiskolásokban kiváltanak.

Anyanyelven írott, jó tankönyvek nélkül szinte reménytelen vállalkozás az oktatás, az olvasás eredményes fejlesztése. Hogyan segíthetnének nekik?

A fentiekkel ellentétben nagy öröm volt hallgatni *Oporné Fodor Mária* (Veres Pálné Gimnázium, Bp.) „*Fizikaóra a könyvtárban*” című előadását, melyben a tankönyvön kívüli források középiskolai használatának példáit mutatta be: nevek, fogalmak kerestetése a kézikönyvekben, egy-egy konkrét könyv bemutatása, tartalmi ismertetése, példatárak használatása, kiselőadások, az egyéni kutatómunka eredményeinek közzététele. Szavai szerint ezek a formabontó könyvtári órák jóval derűsebbek, mint a hagyományos szaktantermiek, s rendszerint azok a tanulók is aktivizálódtak, akik a szokványos órákon rendre csak néma szemlélők maradnak. Hasonlóan tanulságos volt *Szendrey Júlia* (Budapesti Tanítóképző Főiskola) gondolatmenete, aki a matematikai feladatok megoldása kapcsán érzékeltette a szövegértés követelményének döntő jelentőségét. „*A szövegértés tanárspecifikus, 3. osztályban is lehet kitűnő és hetedikeseik körében is lehet gyatra*” - mondot-

ta. A sikeres feladatmegoldás előfeltétele tehát az olvasott szöveg pontos megértése.

Vagyis újra meg újra nyilvánvaló lett a hallgatóság számára, hogy a jó iskola minden szaktárgya elvezet azon alapvetően emberi képességünk fejlesztéséhez, melyet összefoglalóan olvasásnak, gondolkodásnak és/vagy beszédnek szoktunk a hétköznapi életben nevezni. (Ugyanazon képesség eltérő megjelenési módjairól van szó!)

Az adott keretek között lehetetlen mind a 23 előadás ismertetését megoldani, ezért a továbbiakban csupán a témák említésére szorítkozunk. Szó esett még a tantárgyközi feladatok alapozásáról az alsó tagozatban (*Bocsák Vera*, Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium, Bp.) a zene és a szöveg összefüggéseiről egy Schubert dal példáján, a rajzitanítás keretében kidolgozott olvasásfejlesztő programról (*Fáykissné Marillai Zsuzsa*, Általános Iskola, Bp.), az állami gondozott gyerekeknek készült, olvasásfejlesztést szolgáló feladatlapokról (*Sáráné Lukátsy Sarolta*, Nevelőotthon, Szeged), egy nyelvművelő verseny szövegértést csiszoló tapasztalatairól (*Kemenczeyné Pápay Judit*, Szolnok), a szakmunkástanulók olvasóvá nevelésének könyvtári fogásairól, módszereiről, (*Haralyi Ervinné*, Pataki Ferenc Szakközépiskola, Bp.), az olvasásfejlesztés átfogó programjának könyvtárosi feladatáról (*Ugrin Gáborné* szaknácádó, Országos Közoktatási Szolgáltató Iroda, Bp.), a fordítások gondolkodást, nyelvhelyességet, fogalmazási készséget fejlesztő funkciójáról (*Balogh Mihály*, Baksay Sándor Gimnázium, Kunszentmiklós), valamint a biológia és földrajz egyéni olvasatási lehetőségeinek kihasználásáról (*Szászi József*, József Attila Gimnázium, Székesfehérvár). Külön meg kell emlékeznünk *Elekes Tibor* (Kós Károly Szakközépiskola, Székelyudvarhely) székelyudvarhelyi földrajztanár szomorúan aktuális beszámolójáról, az egykor természetes módon 3 nyelvű (román, német, magyar) erdélyi, moldvai földrajzi és településnevek „csonkolásáról”, egynevűvé válásuk megállíthatatlannak látszó folyamatáról.

Zombori Ottó az Uránia Csillagvizsgáló igazgatója lenyűgöző 45 percben mutatta be a naprendszer keletkezését, erre vonatkozó érvényes tudásunk kialakulásának történeti vázlatát, s ráadásul mindezeknek a lírai művekben is felfedezhető megfogalmazását. Szavai nyomán a hallgatóság maradandó élményként élhette át az emberi tudás, a kultúra oszthatatlan, egyetemes jellegét.

Kitekintés

Az 1991. október 31-én alakult Magyar Olvasástársaság immár 5. Konferenciáját rendezte Székesfehérvárott a Könyvtárostanárok Szervezetével közösen. Öt év múlva majd a 12. megszervezéséről számolunk be esetleg ugyanitt? Mivégre? Kinek jó munkaidő után, hétvégén előadásokat hallgatni, szervezni, tartani? Sorjáznak a jogos kérdések. Természetesen mindez csak magvetés, csak kezdet, nem pedig végcél. Amint a bevezetőben erre már utaltunk, a körülmények, a feltételek, a szabadság mértéke radikálisabban változtak, mint maga az iskolákban uralkodó szellem, mint a pedagógusok, könyvtárosok felkészültsége, a jellemzőnek mondható módszereink összessége. Most rajtunk a sor, hogy a legjobb, legösztönzőbb példák felkutatásával, bemutatásával, publikálásával, terjesztésével „fertőzzük és megtermékenyítsük” a hazai közoktatási és közművelődési intézményekben dolgozó kollégák, pedagógusok és könyvtárosok ismeret- és gondolatrendszerét, kíváncsiságát és módszereinek eszköztárát.

Társaságunk megalakulásának pillanatában célként jelöltük meg egy folyóirat (*Olvasás és társadalom?*) megjelentetését, illetve önálló kiadványok publikálását. A periodika beindítására egyelőre várnunk kell, de 1994 első felében minden bizonnyal kézbe vehetővé válik - az Országos Széchényi Könyvtár vezetésének is köszönhetően - az „*Olvasásra nevelés és pedagógusképzés*” című kötet, melyben az 1992-93-as években tartott HUNRA konferenciák előadásainak válogatott gyűjteménye lát napvilágot.

Az olvasási kultúra alakulását a családok után bizonyára az iskola, a könyvtár (és a tv?) befolyásolhatja leginkább, s az iskolai történések jellegét pedig a továbbképzés mellett a pedagógusképzés felől tartjuk még befolyásolhatónak. Ezért jelentős gesztus ennek a füzetnek a megjelenítése az OSZK és a HUNRA részéről egyaránt; döntő fontosságúnak ítéljük a szövetségi kéz kinyújtását a pedagógus és könyvtárosképzés felé. Mindent elkövetünk, annak érdekében, hogy az itt elhangzott legjobb előadások ugyan csak minél előbb olvashatóvá, (gyűjteményes kötetben, szaklapokban) visszakereshetővé válva, a képzés és továbbképzés folyamatosan megújuló eszközrendszerét gazdagítsák.